

HERIOTZAK BIZI GAITU

JOXE MANUEL ODRIOSOLA

MIGUEL DE UNAMUNO XXVI. SARIA
BILBOKO UDALA

erein

HERIOTZAK BIZI GAITU

JOXE MANUEL ODRIOSOLA LIZARRIBAR

Obra honen edozein erreproduzio modu, banaketa, komunikazio publiko edo aldaketa egiteko, nahitaezkoa da jabeen baimena, legeak aurrez ikusitako salbuespenezko kasuetan salbu. Obra honen zatiren bat fotokopiatu edo eskaneatu nahi baduzu, jo CEDROra (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).

Liburu honek Bilboko Udalak antolatu zuen Miguel de Unamuno XXVI. Saiakera Lehiaketaren 2025eko deialdiaren euskarazko saria jaso du. Liburu hau Bilboko Udalak argitaratua izan da.

1. argitalpena: 2026ko irailean

Azalaren diseinua eta maketazioa:

Ivan Landa | Erein

© Joxe Manuel Odriozola Lizaribar

© EREIN. Donostia 2026

ISBN: 978-84-1093-145-9

L. G.: D 792-2026

EREIN Argitaletxea

Tolosa Etorbidea 107

20018 Donostia

erein@erein.eus

www.erein.eus

Inprimatzaila: Ultzama

Altzutzate kalea, 51

31620 Huarte, Nafarroa

T 948 332808

contacto@ultzama.com

www.ultzama.com

Liburu hau inprimatzeko erabili den papera
ekologikoa da eta modu jasangarrian
kudeatutako basoetatik dator.

HERIOTZAK BIZI GAITU

JOXE MANUEL ODRIOSOLA LIZARRIBAR

Bilboko Udaleko Miguel de Unamuno XXVI. Saria

*Hildakoen patua
bizidunon etorkizuna*

[HITZAURREA]

Heriotza da giza bizitzaren amaiera, eta heriotza edonoiz gerta daiteke. Jaio orduko hil gaitezke, eta jaio aurretik ere bai, amaren sabelean. Beti dago zelatan Herio. Gure mundualdiaren amaiera da gure bizitzako gertakari existentzial behinenezkoena; zentzu eta adiera guztietan, gainera. Eboluzioaren eta naturaren sorkariak garenez, hots, naturaren lege fisiko eta biologikoen araberrakoak garenez, jaiok heriotza zor. Animaliak garen aldetik, gure jaiotza, bilakaera eta heriotza ziklo biologiko naturalaren emaitzak dira. Halabeharrezkoak.

Jakina, hiltzen garenean ez gara hiltzen soilik zentzu eta izaera biologikoan, biografikoki ere hiltzen gara, azken horren dimentsio sinbolikoa eta kulturala barne. Gure biografiaren oinarri eta kondizio fisikoa bizitza biologiko naturala denez, gizatasunaren dimentsio sinboliko kulturala baldintza materialen baitan baizik ezin da hozitu. Materialismoaren tesitza jo dezakegun hori ez da materialismo arruntaren ezpaleko interpretazio mekaniko bat, hala ere. Izan ere, giza bizitza, ezer izatekotan, materialtasunaren eta subjektibotasunaren arteko elkarrenerginak moldatutako zera hori da.

Gure bizitzako urte gehiegitan bizi gara hilkorak ez bagina bezala, gure izaeraren hilkortasunaz jakinaren gainean egongo ez bagina bezala. Dagokigun patuaren

ezaguerarik gabe. Heriotzaren kontzientzia nekez sustraitzen da gizakiaren esperientzian eta eskarmentuan. Nekez interpelatzen gaitu heriotzak. Mundualdia biribiltzeko egokiera izan badugu, zahartzaroan hasten gara heriotzaz pentsatzen eta kezkatzen; baldin eta aurretik gaitz larri baten ondorioz Herio ate-joka etorri ez bada. Orduan ohar-tzen gara benetan bagoazela mundu honetatik, ez garela hilezkorrak, gureak egin duela, edota egitear dagoela.

Fededunak baldin bagara, dena delako erlijioaren araberako sineskera izango dugu ukendu hiltzerakoan. Transzendentziaren kontakizunetan sinesten ez badugu, berriz, filosofia eta mundu-ikuskera lurtarra izango ditugu gure hondar-arnasen makuluak. Edonola ere, heriotzak eragiten dizkigun hotzikarak, dardarak, beldurrak eta orotariko hunkidurak ahalik eta ondoen kudeatzea izango da guztion zeregina. Heriotzaren inpaktu emozionalari aurre egiteko ditugun eragozpenak gainditzea izango da kontua. Diotenez, hala ere, heriotza gainditu baino gehiago onartu egiten omen da.

Heriotza kudeatzeko baliabide emozionalak eta kognitiboak nolakoak, gure azken urteak eta egunak hala-koak. Omen. Egia esan, ez dakigu zenbateraino landu ditzakegun gure gogo-aldar-teak heriotza duinaren xedea erdieste aldera. Ez dakigu gure heriotzaren inguruko bizi-pen eta orotariko gorabeherei neurria hartzeko gai izango garen. Ez dakigu heriotzak eragin diezagukeen lurrikara emozionala baretzeko modurik izango dugun. Nolanahi ere, badakigu heriotzari buruz aldeztu aurretik pentsatzeak eta hausnartzeak ez digula kalterik egingo ondo bidean. Heriotzari buruz hitz egiten berrikasi behar omen dugu, eta harekin elkarbizitzen ikasi, nahiz eta jada hil-kanpairik jotzen ez duen gizarte batean bizi.

Gure mundualdiko une eta gertakari behinenetako bat heriotza dela esan dugu arestian. Inondik ere, jaiotza baino garrantzitsuagoa da heriotza pertsona baten biografian. Jaiotzen garenean ez dugu gertatzen ari zaigunaren inolako bizipenik eta ezaguerarik. Izan ere, eta aldeak alde, gainerako animaliak bezalatsu jaiotzen gara, gertatzen ari zaigunaren kontzientziarik gabe. Aldiz, hiltzerakoan, azkeneko arnasaraino gertatzen ari zaigunaren ezaguera osoa izan dezakegunez, gure bizitzako unerik sentituena eta barnekoiena izan daiteke hiltzea.

└ Heriotzari buruzko jarrera ─

Heriotzaren aurrean funts-funtsean bi jarrera ditugu Simon Critchleyren aburuz. Batzuek heriotzari bizkarra erakutsiz bizi nahi dute. Beste batzuek, berriz, hilondoko berpizkundean sinetsita betiereko bizitza baten itxaropena dute helduleku.

Hitzez hitz, honako hauxe dio filosofo hark:

«Alde batetik, heriotza ukatzera bultzatzen gaituzte bizitzaren plazeretan horditzeko, diruaren eta jabetzaren morroi bihurtuz. Beste aldetik, berriz, heriotzari diogun izu-ikarak itsu-itsuan salbazioaren forma magikoetara bultzatzen gaitu erlijio batzuen hilezkortasunaren promesa tarteko. Horrenbestez, heriotzari bizkarra emanda bizitzeak duen kontsolamenduaren bila gabiltza edota hil osteko beste bizitza baten mirarietan sinesten dugu».¹

Heriotzaren eragina bi aldetatik datorkigu, batez ere. Norberaren heriotzaz pentsatzen dugunean gure patuak kezkatzen eta interpelatzen gaitu,² hori alde batetik. Bestetik, berriz, biziki maite ditugun pertsonen heriotzak gudan

¹ Simon Critchley. *El libro de los filósofos muertos*, 2018, 17.

² «Zer esangura du nire heriotzak niretzat? [...] Nire heriotzak munduko biztanle batenak baino esanahi handiagoa du niretzat. Existitzeari uzten diodanean, nik esperimendatzin dudan mundu osoa [...] desagertu egiten da». Herbert Fingarette, in Jesús Mosterín, *La naturaleza humana*, 2005, 348-349.

sortzen duen atsekabeak lur jota uzten gaitu. Zer egin horrelakoetan? Nola kudeatu trumilka datozen minduraz jositako sentimenduak?

Simon Critchleyk ez digu ematen erabateko irtenbiderik, baina gomendio batzuk bai:

«Nire ikuspuntuaren arabera, harrigarria badirudi ere, tristezian bakarrik iristen gara benetako geu izatera. Alegia, norbera izateak esan nahi duena ez da lortzen halako edo holako autoezagutza engainagarri baten ondorioz, baizik eta betiko eta ezinbestez geure bizitzaren parte izandakoaren galeraz jabetzen garenean. Hemen dagoen eragozpena da imajinatzea zer alaitasun eta baretasun mota litzatekeen posible biziki maite ditugun pertsonen heriotzari dagokionez. Auzi honetan, damurik, ezin dizuet irtenbiderik eman [...]».³

Heriotzari diogun beldurraren atzean zer ote dago? Giza hauskortasunaren sentipena nagusitzen al zaigu zahartzeak⁴ dakarren ezinbesteko narriaduran amildu ahal? Eta zer sentitzen dugu gainbehera horren ibilbide goibelean? Simon Critchleyren esanetan, beldur horren jiran dabilen mamua gaixotasunari loturiko ahultasuna izan daiteke.

Hona xehetasun jakingarri gehiago:

«Heriotzari zaion beldurra gaixotasun-egoerari darion ahuldadean datza, edo erresidentzia umiliagarri batean

3 Ibidem, 34.

4 «Zahartzea funtzioen galera eta kalteen metaketa eragiten duen prozesu itzulezin gisa ulertzen dugu. Maila molekularrean zelulen zahartzea nolakoa den aztertu daiteke adin biologikoa estimatzeko. [...] Adin biologikoa eta adin kronologikoa ez dira gauza bera. Lehenengoak maila molekularrean gure bizi-funtzioak nola dauden adierazten du eta bigarrenak jaio ginen egunetik iragandako denbora». Lide Arana, «Haurdunaldiak zahartzen gaitu», *Berria*, 2024-04-05.

sartzean, edo gure lagunen aurrean lotsagarri geratzean, edota gure senide lanpetuen artetik aldentzean».⁵

Zertan dira heriotzaren aurrean fededun izateak di-tuen indarguneak? Fededunek ez ezik fedegabe batzuek ere uste dute heriotzarekin ditugun hunkidurazko harremanetan fededun izateak helduleku babesgarria ematen diola hil hurren dagoenari. Hala ere, badira besterik diotenak puntu honetan: alegia, fededunak ere zalantzaren zurrunbiloak irensten dituela.⁶ «Zinez eta minez betiereko bizitzan sinetsiko bagenu, heriotzaren pentsamenduak ez gintuzke fitsik beldurtuko»,⁷ ohartarazten du Bertrand Russellek.

Iritziak iritzi, goazen gaia jorratu duten aditu batzuen ondorioak areago arakatzera. Zentzu horretan, Ameriketako Estatu Batuetan egindako ikerketa bat dakar Simon Critchleyk:

«2003an Opinion Dynamics Corporation delakoak nazio mailan egindako ikerketa xehatu batean estatu-batuarren ehuneko 92k zioen Jainkoan sinesten duela, ehuneko 85ek zeruan eta ehuneko 82k mirarietan. Baina erlijio-sinesmen horrek zinez eta benetan, bere zeruko kontuak barne, kontsolamendu eskasa ematen die fededunei heriotzari dagokionez. Jendeak *egiatan* sinesten duen apaizgo bakarra medikuntzaren lanbidea da, azken horren sakramentu-edabeen ahalmenean eta bizitza luzatzen duen teknologian sinesten du; horixe da, hain zuzen,

⁵ Ibidem, 339.

⁶ «Erljioa gehienentzat fede kontua den heinean, ezin die bermatu fededunei guztia ondo joango denik. Fedeak zalantzarekin borrokatu behar du eta horrekin heriotzari zirrikitu bat irekita uzten dio». Todd May, *La muerte*, 2010, 62.

⁷ Bertrand Russell, in Giorgio Macellari, *La muerte: un bien incurable*, 2002, 92.

egungo mendebalderen bizitzan zalantzarik sortzen ez duen kontu bakarra».⁸

Fededunen heriotza modua asko aldatu da Mendebaldean, uste izatekoa zen bezala. Garai batean ez zegoen irtenbiderik heriotzarentzat, orain ere ez epe luzera, baina giza bizitza laburra azken arnasaraino zukutzeko guraria ez da fedegabeen hautua soilik. Bizidunak bizi egin nahi du oroz gain, bizitzari atxikitzen gatzaizkio huntza hormari bezala, nahiz eta, egiari zor, bizitzaren hondar urteek mai zenik gozotik urri eta minetik sobera izan.

Heriotzak bizi gaitu, besterik badirudi ere. Bizitzaren nondik norakoa ezin baita irudikatu heriotzaren mugariak aintzat hartu gabe. Costica Bradatanen esanetan, kontua zera da:

«Heriotzak ematen dio bizitzari nolabaiteko antolakuntza. Heriotza da editorea, gizabanakoaren bizitzan ordena ezartzen duen aditua bera baita bizitza ulergarria bihurtzeko. Azkengabeko giza existentzia, izan ere, mineralaren antzeko zer edo zer litzateke».⁹

Onerako eta txarrerako, heriotzak taxutzen ditu gure mundualdiaren gorabeherak eta zer-nolakoak. Kontraesankorra dirudien arren, heriotza da espazioa eta denbora zentzuzko bihurtzen dituen. Zygmunt Baumanekin esateko, «[heriotza] guztizko hutsunea da, existentziarik eza, baina paradoxikoki hark biribiltzen du izaki ororen existentzia».¹⁰

Simon Critchleyren hipotesiaren harira etorrita, gure hilkortasunaren mugak onartzean omen datza giltzarria:

⁸ Ibidem, 339-340.

⁹ Costica Bradatan, *Morir por las ideas*, 2022, 17.

¹⁰ Zygmunt Bauman, *Mortalidad, inmortalidad y otras estrategias de vida*, 2014, 10.

«Esan dezakegu hilezkortasuna guk gure *ni*-ari ematen diogun forma dela. Heriotzaren errealitatearekin dugun harremanean, dela nire heriotza dela gainerakoen heriotza, gure *ni*-a benetan zinezkoago bihurtzen da. Merezi duen *ni* bakarra norberaren heriotzaren onarpenean existitzen da. [...] Norberaren hilkortasuna onartzea, horrenbestez, norberaren mugak onartzea da».¹¹

Gizakiaren hauskortasuna eta zaugarritasuna balia ote ditzakegu gure eta gainerakoen mundualdia hobeki antolatzeko? Gure ezintasuna, indargune bihurtu, apaltasunaren aldeko ariketa gisa. Edo, beste era batean esanda, gure mendekotasuna ahalduntze-bide bilakarazi. Simon Critchley baiezkotan dago; betiere, gure mugez kontzientziaz jakitun izanda.

Ikus dezagun zertan den aholkua:

«Gure mugak onartzeko gertu baldin bagaude, nire erronka da gai izango garela gure haurtzaroko fantasia ahalguztidun batzuei uko egiteko, baita munduko aberastasun eta gehiegizko botereei ere, zeinak pertsonen arteko gatazken nahiz jainkoen arteko gerren iturri bihurtzen diren. Gure haurtasuna onartzea gure giza kondizioaren mugak onartzea da, eta horrek ez gaitu uzkurtzera eta etsipenera eraman behar. Alderantziz baizik, adoretzu izateko eta erresistentziarako baldintza da hori».¹²

Gizakiaren zaugarritasunak mundualdia gizatasunean eta elkartasunean eraikitzen lagundu behar ligukeela pentsatzea ohikoa da. Alabaina, gizakion orain arteko ibilera historiko erratuak ikusita ez dirudi hauskortasunetik letorkigukeen dohain horren jabe garenik. Hutsaren

¹¹ Ibidem, 340.

¹² Ibidem, 341.

hurrengoak gara gizakiok bilakaera kosmikoaren nondik norakoan; zehazki, batere apartekoa ez den galaxia bateko bazter galdu batean dago gure planeta nîmiñoa. Haatik, oraingoz bederen gizatasun eta elkartasun urriko espeziea garela onartu beharko dugu. Gure txikitasunak ez digu gure handikeriaren laineza sendatzeko ukendurik ematen, zoritxarrez.

└ Bizitza eta heriotza elkarren osagarri ┘

Beharbada, bizitzaren eta heriotzaren arteko harremanetan heriotzaren izaera negargarria ez litzateke hain etsigarria bizitzarekin duen elkarrekintza osagarrian hautemango bagenu. Esan gabe doa heriotzak bizi gaituela pentsatzea paradoxikoa dela, baina, tira, gauzak ez dira beti dirudite-nak; izan ere, oximorona ez da zentzugabekeria bere itxu-razko kontraesan eta guzti.

Zygmunt Baumanen hitzok gordinegiak otuko zaiz-kio baten bati:

«Hilkortasunik gabe ez legoke historiarik, ez kultura-rik... ez gizatasunik. Hilkortasunak “sortu” zuen aukera: hartara, gainerako guztia beren hilkortasunaz kontziente diren gizakiek sortu dute. Hilkortasunak sortu zuen auke-ra, eta guk ezagutzen dugun giza bizitza aukera hori lehen eta orain baliatu izanaren emaitza da».¹

Bizitzaren zentzuaren eraikuntzak bere baitan txer-tatuta darama heriotzaren hazia. Izan ere, bizitzaren zentzua eraikitzeko oinarrizko kondizioa da heriotzari dagokion mugarria. Heriotzak biribiltzen ez duen mun-dualdiak zer dela-eta izan dezake zentzurik eta ulerme-nik? Bizitzaren oinarrizko ezaugarria da heriotza haren

¹ Zygmunt Bauman, *Mortalidad, inmortalidad y otras estrategias de vida*, 2014, 17.

izate-arrazoia den neurrian, itxuraz kontraesankorra badirudi ere.

Costica Bradatanen esanetan, bizitza ezin da ulertu heriotzarik gabe:

«Heriotza behar dugu bizitza hobeki ulertzeko. Heriotzarik gabe bizitza mugagabea litzateke eta formarik gabea, zaporegabea. Ez legoke modurik harrapatzeko, mugarik ez lukeenez. Hain zuzen, zerbaiti zentzurik emango bazaio, zerbait horrek kontakizun baten baitan egon behar du, bizitza pertsonalak kontagarria den heinean bakarrik du zentzua. Amaierarik gabeko istorioa ezinezkoa den bezala, heriotzarik gabeko bizitzak ez luke esangurarik».²

Bizitzaren eta heriotzaren osagarritasuna aldeztu duen tesiaren haritik tiraka, hona hemen argudio gehiago:

«Nik honako tesi honetatik abiatu nahi nuke: kontua ez da heriotzak ezin diola zentzurik kendu bizitzari, baizik eta berez bizitzari zentzua *eman* egiten diola».³

Viktor Franklek modu argi bezain irmo horretan josten ditu bizitzaren eta heriotzaren arteko loturaren hari-muturrak. Are gehiago, heriotzarik gabeko bizitzaren zentzugabekeriak ohartarazten du. Eta heriotzaren inguruko esperientzia ankerrik inork jasan baldin badu, Franklek jasan zuen nazismoaren infernuko zuloan.

Franklen esperientzia garrantzari ezipal gehiago atera nahi dizkiogu, bizitzaren eta heriotzaren arteko dialektikan sakonduz:

«Une batez imajina dezagun zer gertatuko litzatekeen, zer izango litzatekeen bizitza, heriotzarik ez balego. Imajina dezagun gai garela edozein gauza erabat atzeratzeko,

2 Costica Bradatan, *Morir por las ideas*, 2022, 17.

3 Viktor Frankl, *Asumir lo efímero de la existencia*, 2022, 8.

eta den-dena azkengabeki gibeleratzeko. Era horretan ez genuke zereginik edo erabaki beharrik izango gaur edo bihar. Hemendik aste batera gerta daiteke guztia modu berdin-berdinean, edo hilabete baten buruan, edo urte baten buruan, edo hamarkada baten buruan, edo ehun edo mila urteren buruan. Heriotzaren aurrean soilik, mugatua izatearen aurreko presiopean soilik, giza existentziaren denbora mugariaren aurrean soilik, izan dezake zentzua gure jardunak. Eta ez bakarrik gure jardunak, baizik eta gure bizitzak ere orduan bakarrik izango luke zentzua. Eta ez soilik bizitzak, baita maitatzeak ere, edota adorez pairatza behartuta gauden zernahik».⁴

Giza bizitza iraungi egiten da. Suntsikorra eta galkorra da. Eta hala eta guztiz, badu zentzurik eta esanahirik gure mundualdiak bere laburrean eta motzean. Amaierarik gabeko bizitza batean, ez dezagun ahortzi, ezer ez litza-teke baliotsua. Kontua da zentzurik gabeko giza bizitzak ez lukeela bere helbururik erdietsiko. Franklek behin eta berriz berretsiko du bere tesiaren muina: alegia, zentzuaren beharra ezinbesteko kondizioa dela gure bizitzaren zertarakoa ulertzeko.

Zertzelada gehiago Franklen aldetik:

«Ados: demagun bizitzak bere zentzua atxikitzen duela nahiz eta izaera iragankorra duen. Baina, zertarako behar luke zentzu bat? Bizitzak, zinez eta benetan behar ote du zentzu bat? Jakina, bada: zentzuaren zentzuaz mintzo gara».⁵

Gizakiok geurezkoa dugu zentzuaren beharrezana, edo geure bizitza zentzuz zurkaizteko joera. Zoriontsu izateko

⁴ Ibidem, 8-9.

⁵ Ibidem, 15.

edo ongi sentitzeko dugun hunkiduren beharra zentzuaren eltzean egosten baldin bada, ulertzekoa da gure bizitzaren nondik norako nagusia zentzuaren ardatzean kiribiltzea.

Giza bizitzaren nondik norakoak, arian-arian, zentzuaren eraikuntzara garamatza Franklen esanetan:

«Modu txukunago batean esateko, gizakia zentzura orientatutako izaki bat da, eta zentzu baten bilaketan arrakasta duenean, zoriontsua da (orduan *bakarrik*, bidenabar esateko). [...] Paradoxikoki eta ironikoki, halere, zentzu bat aurkitu duen pertsona ez da soilik zoriontsua, horrez gain eta horrekin batera, sufrimendurako aparteko gaitasunaren jabe ere bada. Pertsona horrek –teknizismo psikologiko bat erabiltze aldera– *frustrazioari tolerantzia* izatea lortu du. Gai da sakrifikatzeko pertsona baten alde, Jainkoaren alde. Gai da kausa batengatik nahi duenari uko egiteko. Beraz, begien aurrean zentzu bat baldin badu, ez da soilik zoriontsua, gainera eta horrez aparte, sufrimendurako ere zaildua dago».⁶

Bizitzaren zentzuak ahaldundu egiten gaitu mundualdia kudeatu eta bideratzeko, bizialdiko erronka gaitzei gain hartzeko. Zaildu. Horrela, zentzuak ez du soilik gure bizitza esanguraz osatzen eta asebetetzen. Heriotzaren gorabeherak ahalik eta hobekien kudeatzeko ere balio digu zentzuari zor diogun ahalduntzeak. Eta ahal izanez gero, «irribarre» bat ezpainenetan dugula askoz hobe.⁷

⁶ Ibidem, 17.

⁷ «Heriotzaren aurka ezin dugu ezer egin, ez dago gure esku. Beraz, uste dut geure burua prestatu behar dugula; agian, irribarre batekin ere bai, ezin saihestuzkoa baita. Hori da niretzat filmaren funtsa». Costa-Gavras (*Le dernier souffleren* zuzendaria): Berria, 2024-09-26.

┌ Bizitzak eta heriotzak elkar saihesten dute ┐

Heriotzari buruzko silogismo sonatu batean, Epikurok dio: «heriotzak ez du fitsik esan nahi guretzat».

Zergatik dio hain beldur gutxi Epikurok heriotzari? Gauzak zehazte aldera, Epikuroren jarraitzaileek ez diote heriotza mingarria edo txarra ez denik. Diotena besterik da: heriotza ez dela txarra hiltzen denarentzat. Nolanahi ere, Epikuroren argudio entzutetsuak ez bide du sosegurik ekarri heriotzari buruzko beldurraren zurrunbilora.

Zigmunt Bauman zertzelada hauek dira horren lekuko:

«Hala eta guztiz ere, eta [Epikuroren argudioari darrion] uka ezinezko jakinduria ukatu gabe, arrazoibide elegantea eta bere izaera erabakigarria gorabehera, Epikuroz geroztik etorri diren belaunaldi kontaezinei ez die askorik lagundu».¹

Epikuroren esanetan, hildako subjektua ez da existitzen. Hala, bada, subjektua existitzen den bitartean hura ez dago heriotza-egoeran; hil ostean, berriz, subjektua existitzen ez denez, ezin egon heriotza-egoeran. Egoera batean zein bestean ez dugu heriotzarekin topo egiten, bat egiten. Inoiz ez gaude batera. Giza bizitza eta heriotza elkar tu ezinak dira, hortaz. Elkar saihesten duten gertakariak

¹ Zygmunt Bauman, *Mortalidad, inmortalidad y otras estrategias de vida*, 2014, 12.

baitira. Horra bada, bien arteko loturarik ezaren azalpena. Filosofo grekoaren asmoa hauxe da: heriotzari diogun beldurra gure buru-bihotzetatik uxatzea.

Horiek horrela, betoz xehetasun gehiago Epikuroren eskutik:

«Zorigaitzik txarrenak, heriotzak, ez du fisik esan nahi guretzat, zeren bizi garen artean ez da existitzen, eta presente dagoenean gu ez gara existitzen. Beraz, heriotza ez da erreala ez bizi direnentzat ez hildakoentzat; izan ere, aurrenekoengandik at dago, eta bigarrengoengana hurbiltzen denean, hauek jada ez daude han».²

Epikuroren aburuz, jende arrunt gehiena heriotza nola saihestuko bizi da, bizitza osoko gertaerarik madarikatue-na delakoan. Jakintsuarentzat, ordea, heriotzak ez omen du deus txarretik. Elikagaiak aukeratzekoan ere ez omen lituzke ugarienak aukeratu jakintsuak, ezpada atsegingarrienak; gisa berean, gozatu ere ez du denborarik luzeena gozatzen, plazer handiena ematen diona baizik. Platonen eta Aristotelesen kontrara, zoriontasuna ez du bertuteen baitan hautematen Epikurok, plazeraren altzoan baizik. Plazera omen «zoriontsu bizitzearen printzipioa eta xedea».

Javier Sádabaren iritzia ere ezkorra da kontu honetan:

«Heriotza dagoenean, gu ez gaude, eta gu gaudenean, hura ez dago. [...] Arrazoibide horren hauskortasuna, ordea, agerikoa da. Zeren eta heriotza gugan daramagu jaiotzetik beretik. Hortaz, alde batetik ez dago bizitzaren antzeko zer edo zer eta horren ostean beste alde batetik heriotza, baizik eta aldi eta alde bereko bikotea da bizitzak eta heriotzak osatzen dutena».³

2 Epikuro: «El peor de los males, la muerte, no significa nada para nosotros», in Enrique Bonete Perales, *El morir de los sabios*, 2019, 55.

3 Javier Sádaba, *No sufras más*, 2012, 84.

Heriotzak bizi baldin bagaitu, nekez bereiz ditzakegu bateko bizitza eta besteko heriotza. Izan ere, heriotza bizitzaren parte da, haren hezur-haragitan gihartzen da, heriotzarik gabeko bizitzarik ez dagoelako. Heriotza gure gorputzeko zeluletan eta ehunetan txertaturik dago bizien mundura jaio ginenetik, aurretik ez badin bada.⁴ Giorgio Macellarekin batera esateko, «zelulen sistemak “suizidio programatua” balitz bezala dihardu, automatikoki ipintzen da funtzionamenduan, jaio berriaren organismoko lehen zelula-zatiketatik abiatuta».⁵

Atal honekikoak egiteko, hiztegi mailako kontu xume bat. Izan ere, heriotza eta hiltzea bi gertakari baldin badi-ra, komeni da zertaz mintzo garen zehatz jakitea. Zehatz-mehatz mintzatuta, heriotza zentzu hertsian bizitzaren azken uneko eta hilzoriko jazoera litzateke; hiltzea, berriz, bizitzako prozesu biologikoan barrena gertatzen den endekatze prozesua izendatzeko erabil dezakegu. Bizi garen bitartean hiltzen ere ari baikara, gure izaera fisikoaren eta biologikoaren legeak tarteko;⁶ heriotza, aldiz, bizitzari emandako azken ukaldia litzateke.

4 «Heriotza ez dugu jaiotzetik bakarrik bidaide, askoz lehenagotik baizik, eta baitezpadakoa den faktoretako bat dugu bizitzeko gai den organismo gisa munduratzeko». Gian Domenico Borasio, *Sobre el bien morir*, 2014, 18.

5 Giorgio Macellari, *La muerte: un bien incurable*, 2002, 193.

6 «Beti kitzikatu izan nauen esaldia da “jaiotzen garenetik hasten gara hiltzen”. Iluna da akaso horrela adieraztea, baina denborak higatutako gorputz multzo bat besterik ez gara. Usteltzen ari gara, etxean biguntzen ari zaizun ahuakate marroia bezala. Eta, agian, pentsatuko duzu itsusiak direla hitzok, pesimistak, beltzak. Baina batzuetan pentsatzen dut heriotzaren dimentsio esoterikoak baino, bere alde organikoak patxada arraro bat eman dezakeela. Handiena zaigun bizitza hau erlatibizatze aukera eder bat». Lizar Begoña, «Heriotza hozkailuan duzu», *Berria*, 2025-03-04.

└ Zentzurik ez duen heriotza ┐

Heriotzak ez omen dio inolako zentzurik eransten giza-kion bizitzari. Iritzi horretakoa da Jean-Paul Sartre. Bizitzaren eta heriotzaren arteko dialektikan, hortaz, heriotzak ez dio ezer eransten ez kentzen giza bizitzaren zerizanari. Ukazioaren ukazioa omen da heriotza. Sartre ez da ikuspegi hori duen bakarra, baditu gogaideak, eta ez gutxi. Are gehiago, heriotzari buruzko ikusmolde makurrak gailentzen dira bateko eta besteko iritzi eta jakintza arloetan ere.¹

Usteak uste, zer dio Sartreren pentsamoldeak zehazki gai honetaz? Besteak beste, hauxe:

«Ezin dugu berretsi honezkero honako ideia hau: alegia, heriotzak bizitzari kanpotik ematen diola zentzua. Izan ere, zentzu bat ezin baita subjektibotasunaren barneetik baizik etorri. Heriotza gure askatasunaren oinarrian ageri ez denez, bere egitekoa *bizitzari esangura guztia kentzean* datza. [...] Horrela bada, heriotzak ez dio bizitzari inoiz zentzurik ematen: aitzitik, printzipioz esanahi guztia erauzten dio. Hil behar baldin badugu, gure bizitzak ez du zentzurik, zeren haren arazoek ez dute inolako

¹ «Haatik, heriotza biziaren guztizko ukapena izatearen asmatzailea ez da gizakia, ezta erruduna ere. Heriotza erabateko ezeztapena baita, ñabardurarik gabekoa, absolutua». Javier Sádaba, *Saber morir*, 1991, 29.

konponbiderik; gainera, arazoen esanahia bera ere determinatu gabe geratzen da».²

Abia gaitezen honako hipotesi honetatik: agian, giza bizitzak ez du zentzurik berez eta besterik gabe. Zein da auziaren muina, horrenbestez? Bada, bistan denez, mundura ekarri gaituztela, eta munduan gaudela. Bizimodu jakin baten testuinguruan sozializatzen eta mamitzen dela giza bizitzaren zentzua edo zentzurik eza. Baldintza eta muga jakin batzuen barrutian hezurmamitzen dela balizko zentzuaren edo zentzurik ezaren edukia. Eta, onerako edo txarrerako, hori guztia heriotzak zedarritzen duen espazio eta denbora marko baten baitan gauzatzen dela.

Pier Paolo Pasolinirentzat, adibidez, heriotza da bizitzaren zentzu-iturria:

«Hiltzea ezinbestekoa da, zeren bizi garen bitartean ez dugu esangurarik eta gure bizitzaren mintzaira [...] itzulezina da».³

Sartreren esanean, ordea, bizitzari esanahi guztia erauzten dio herioak. Herioak ez bide dio bizitzari inolako ziorik emendatzen. Heriotza mundualdiaren ziklo naturaletik ateratzen badugu, heriotzarik gabeko bizitza geratzen zaigu. Alabaina, «heriotzarik gabeko mundu bat bizirik gabeko mundu bat litzateke. Ekosistema oparoenak bizitza eta heriotza gehien dutenak dira»,⁴ ohartarazten du Jesús Mosterín. Ikusmolde kontrajarrien sokatira ageri zaigu heriotzaren gaineko begiradetan.

Gure ustez, heriotzak zedarritzen ditu gure bizialdiko espazioaren eta denboraren gorabehera guztiak. Hasteko,

2 Jean-Paul Sartre, «Mi muerte es lo que desarma todas las esperas», in Enrique Bonete Perales, *El morir de los sabios*, 2019, 185.

3 Costica Bradatan, *Morir por las ideas*, 2022, 17.

4 Jesús Mosterín, *La naturaleza humana*, 2005, 330.

hautzarorik ez legoke heriotzarik gabe, hautzaroa heriotzaren egitateak taxutzen duelako haren ukaezinezko eragina dela medio. Beste horrenbeste esan dezakegu gartzaroaz, helduaroaz eta zahartzaroaz. Gure mundualdiaren aro bakoitzean heriotzak bizi gaitu aldez edo moldez. Bizitzaren aro eta gorabehera guztietan baitu eragina herioaren ahalmen guztizkoak.

Heriotzak bizi gaituela diogunean, zehazki hauxe eman nahi dugu aditzera: bizitzaren espazioari eta denborari dagozkion dimentsioak heriotzaren eskumenekoak direla. Heriotza dela izatez eta egitez bizitza natural biologikoaren ezinbesteko kondizio eratzaila. «Gure bizitzen egituraketan eta nondik norakoan esku hartzen du heriotzak –motiborik handiena bera izan daiteke, gainera– eta, hala eta guztiz ere, ez dugu heriotzan pentsatzen, ez dugu aintzat hartzen gure bizitzak hartzen dituen formak irudikatzerakoan»,⁵ zehazten du Todd Mayk.

Egia esan, aski paradoxikoa da heriotzarekin dugun harreman korapilatsua. Javier Sádabaren arabera, «paradoxa desagertzen hasten da heriotzak gizakiari bizitzaren gauzapena planteatzen dioenean. Heriotzak ikusarazten dio gizakiari bizitzaren esangura, izan positiboa izan negatiboa».⁶ Heriotzak ez du hitz egiten, baina asko esaten digu gure munduko ibileraz. Gutaz mintzo da, isil-isilik mintzo ere. Nondik gatozen, zer garen eta nora goazen. Hark diseinatzen du gure bizitzaren mapa.

Z. Baumanen pentsamoldea honela mintzo da:

«Heriotzari zor dio bere balioa bizitzak, edo, Hans Jónasek zioen moduan, soilik hilkorrak garelako kontatzen

⁵ Todd May, *La muerte*, 2010, 53.

⁶ Javier Sádaba, *Saber morir*, 1991, 29.

ditugu egunak, eta egunen zentzua ere horretan datza. Zehazkiago, bizitzak balioa dauka eta egunak garrantzi-tsuak dira, guk, gizakiok, gure hilkortasunaz kontziente garelako».⁷

«Ukazioa legetzat hartuz» bizi gara gizakumeok Xa-bier Leteren abesti ezagunean. Beraz, heriotza, bizitzaren ukazioa, lege bihurtuta. Hitz-joko hutsa ote da esku ar-tean darabilgun dialektikaren jolasa? Edo badu mamirik eta zentzurik heriotzaren eta bizitzaren arteko harremanak kiribiltzen dituen buruhauste bihurri honek? Oximoron honen iturriari darizkion bateko eta besteko iritziak el-karrekin solasean jartzea ez ahal da alferrikakoa izango! Bizitza berez konplexua baldin bada, eta gizakiok badugu horren eskarmenturik, hura heriotzaren eskuko izateak are konplexuago bilakatzen du. Halakoxea da, nonbait, giza bizitza katramilatsuaren ibilera.

7 Zygmunt Bauman, *La sociedad individualizada*, 2001, 267.

AURKIBIDEA

Hitzaurrea	11
Heriotzari buruzko jarrera	15
Bizitza eta heriotza elkarren osagarri	21
Bizitzak eta heriotzak elkar saihesten dute	25
Zentzurik ez duen heriotza	28
Hobe litzateke ez existitzea	32
Mundutik askatu, hiltzen ikasteko	35
Heriotza eta filosofoak	39
Bizitza burutuak eta burutu gabeak	44
Fededunaren arrangurak	48
Gizakiaren patua ezereza balitz?	51
Heriotzari buruzko kontzientziaren hastapenak	55
Biziki maite ditugunen heriotzak	59
Norberaren heriotza: erreakzioak	63
Heriotza: obsesioaren eta amnesiaren artean	66
Heriotza Mendebaldean	71
Ondo hiltzeko bidea	75
Ba al da hiltzeko une egokirik?	81
Bizitzaren hondarreko kontakizuna	85
Heriotzaren ikuspegi soziala	89
Zilbor-hestea ezin eten	93

Heriotza gaitz-erdi denean	96
Teknologiaren fededunak	100
Heriotzari bide eman	105
Nork bere buruaz beste egitea	109
Fedegabeen heriotza	117
Heriotza, erlijioa eta ateoak	121
Hildakoaren arrastoa eta dolua	124
Hiltzeko mentalizatzen	130
Noiz hasten gara hiltzen?	133
Heriotzari zerion izu-ikara	137
Heriotza ikuskizun	141
Heriotza eta zainketa aringarriak	145
Eutanasia: hedatzen ari den aukera	150
Doluaren bide malkartsuak	154
Pandemia: bakardade gorrian hildakoak	158
Esan ala ez esan?	162
Nola esan haurrari bere bihotzeko kutuna hil dela	166
Hezkuntza eta heriotza	170
Hileta-ehorzetak Euskal Herrian	176
Ez nau izutzen negu hurbilak	181
Epaimahaiaren akta	187